

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE

U3V

UNIVERZITA TRETIHO VEKU

Inovácia a tvorba vzdelávacích programov na Univerzite tretieho veku pri UKF v Nitre

Metodická príručka
k tvorbe informačných listov vzdelávacích blokov

Michal Čerešník, Marcela Verešová
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
2013

ÚVOD

Predtým, ako sa budeme zaoberať praktickými otázkami tvorby informačných listov vzdelávacích blokov ako základných štrukturálnych jednotiek vzdelávacích programov, je nevyhnutné spomenúť teoretické východiská, ktoré stoja na ich pozadí.

Dominantná teória, z ktorej vychádzame pri tvorbe informačných listov, je revidovaná **Bloomova taxonómia** (Krathwohl, 2002) vzdelávacích cieľov a jej modifikácie v súlade teóriou Krathwohla (et al., 1964) a Simpsonovej (1972) (bližšie popísané v publikácii Verešová, Čerešník (2013)).

Táto teória zohľadňuje potrebu definovania výsledkov vzdelávania a v praktickej rovine nám umožňuje pracovať s tromi druhmi dvojrozmerných taxonomických tabuliek (tabuľka 1, 2, 3).

Tri druhy taxonomických tabuliek nám slúžia na pokrytie obsahu všetkých vzdelávacích blokov všetkých vzdelávacích programov, tzn. zameraných na Kognitívne procesy (tie prevažujú), ale i na Afektívne a Psychomotorické procesy.

Tabuľka 1 Taxonomická tabuľka Kognitívnych procesov

Dimenzia Vedomostí	Dimenzia Kognitívnych procesov					
	1. Pamätať si	2. Porozumieť	3. Aplikovať	4. Analyzovať	5. Hodnotiť	6. Tvoriť
A. Faktické vedomosti						
B. Konceptuálne vedomosti						
C. Procedurálne vedomosti						
D. Metakognitívne vedomosti						

zdroj: Krathwohl (2002); upravené

Tabuľka 2 Taxonomická tabuľka Afektívnych procesov

Dimenzia Vedomostí	Dimenzia Afektívnych procesov				
	1. Vnímať	2. Reagovať	3. Hodnotiť	4. Organizovať	5. Tvoriť
A. Faktické vedomosti					
B. Konceptuálne vedomosti					
C. Procedurálne vedomosti					
D. Metakognitívne vedomosti					

zdroj: Verešová, Čerešník (2013); modifikácia podľa Krahwohl (et al., 1964)

Tabuľka 3 Taxonomická tabuľka Psychomotorických procesov

Dimenzia Vedomostí	Dimenzia Psychomotorických procesov					
	1. Pozorovať	2. Pripraviť sa	3. Imitovať	4. Manipulovať	5. Adaptovať	6. Tvoriť
A. Faktické vedomosti						
B. Konceptuálne vedomosti						
C. Procedurálne vedomosti						
D. Metakognitívne vedomosti						

zdroj: Verešová, Čerešník (2013); modifikácia podľa Simpsonová (1972)

Dvojrozmernosť tabuliek nám slúži na určenie pozície výsledkov vzdelávania ako priesečníka stĺpcov (v dimenzii Kognitívnych, resp. Afektívnych, resp. Psychomotorických procesov) a riadkov (dimenzie Vedomostí). Podobne ako v programe Microsoft Excel. Bližší popis dimenzií Vedomostí a Kognitívnych, resp. Afektívnych, resp. Psychomotorických procesov je uvedený v publikácii Verešová, Čerešník (2013). K taxonomickým tabuľkám sa vrátíme v bode 7 metodickéj príručky *Výkonový štandard*, ktorý sa môže javiť pri tvorbe nových informačných listov ako najproblematickejší.

Ak si chceme odpovedať na otázku ako v stručnosti definovať informačné listy vzdelávacích blokov vzdelávacieho programu v súlade s potrebou zohľadniť výsledky vzdelávania, môžeme sa oprieť o predlohu informačného listu (tabuľka 4) a o „desatoro“, ktoré ponúka táto metodická príručka.

METODICKÉ DESATORO

BOD 1: PREDLOHA INFORMAČNÉHO LISTU

Ako sme uviedli, predloha informačného listu sa nachádza v tabuľke 4.

Tabuľka 4 Informačný list predmetu študijného programu

Informačný list vzdelávacieho bloku	
Názov VP:	
Názov VB:	
Garant VP:	
Lektor/i VB:	
Obdobie štúdia VB:	Forma výučby:
Ročník:	
Semester:	Odporúčaný rozsah výučby (v hodinách) za VB: 7 stretnutí x 3 hodiny
Podmieňujúce VB:	
Všeobecný cieľ VB:	
Vzdelávací štandard	Obsahový štandard VB:
	1.
	2.
	3.
4.	
5.	
6.	
7.	
Výkonový štandard (výsledky vzdelávania) VB:	
Metódy dosiahnutia výsledkov vzdelávania:	
Spôsob hodnotenia a ukončenia VB:	
Literatúra:	
Podpis garanta a dátum poslednej úpravy informačného listu:	

Vidíme, že v predlohe informačného listu sa nachádza definovanie základných formálnych požiadaviek (názov a personálne zabezpečenie), organizácia a hodinová dotácia, podmieňujúce predmety, definovanie cieľa vzdelávacieho bloku a jeho vzdelávacieho štandardu, metódy dosahovania výsledkov vzdelávania, spôsob hodnotenia a ukončenia a použitá literatúra. V nasledujúcich bodoch sa budeme venovať len tým častiam informačného listu, o ktorých si myslíme, že potrebujú komentár.

BOD 2: ODPORÚČANÝ ROZSAH VÝUČBY

Táto položka informačného listu je konštantná. Každý vzdelávací blok je plánový na sedem stretnutí (ktoré sa premietnu aj do časti *obsahový štandard*) dotovaných tromi vyučovacími hodinami.

BOD 3: PODMIEŇUJÚCE VZDELÁVACIE BLOKY

Podmieňujúce vzdelávacie bloky predstavujú jednotky, ktoré mali študenti U3V absolvovať v predchádzajúcom štúdiu. Predstavujú podmienku a zároveň predpoklad úspešného absolvovania vzdelávacieho bloku, informačný list ktorého tvoríme. Zaručujú kontinuitu a logickú následnosť vzdelávacích blokov.

BOD 4: VŠEOBECNÝ CIEĽ VZDELÁVACIEHO BLOKU

V tejto časti definujeme zastrešujúci cieľ vzdelávacieho bloku, tzn. prečo daný vzdelávací blok vznikol a čo je jeho univerzálnym účelom.

Príklad:

Zvýšiť sociálnu kompetenciu s dôrazom na rozvoj sebapoznania, sociálneho poznávania a sociálnej interakcie, efektívneho zvládania rôznych sociálnych situácií a sociálnych rolí.

BOD 5: VZDELÁVACÍ ŠTANDARD¹

Vzdelávací štandard je formulovaný výstup a zdôvodnené zaradenie obsahu vzdelávania. Je to štrukturovaný popis spôsobilostí, ktorými má študent disponovať. Skladá sa z obsahového a výkonového štandardu.

¹ Definovanie vzdelávacieho štandardu a jeho štrukturálnych jednotiek podľa Štátneho pedagogického ústavu (2012)

BOD 6: OBSAHOVÝ ŠTANDARD

Obsahová časť vzdelávacieho štandardu určuje minimálny obsah vzdelávania. Jeho hlavným cieľom je zjednocovať, koordinovať resp. zabezpečovať kompatibilitu minimálneho obsahu vzdelávania. Obsahový štandard tvorí učivo, ktoré je všetkými študentmi osvojiteľné. Učivo je formulované v štyroch kategóriách: fakty, koncepty, procedúry, metakognície.

Obsahový štandard je to, čo sme v informačných listoch poznali pod názvom *stručná osnova predmetu*. Sú to tézy, ktoré majú byť predmetom výučby počas jedného semestra. V podstate ide o rámcový časovo-tematický plán.

Príklad:

1. Budovanie skupinovej atmosféry	5. Blízke sociálne vzťahy
2. Sebapoznanie	6. Utváranie obrazu „toho druhého“
3. Emočné prežívanie	7. Sebaaprezentácia v sociálnych
4. Postoje a hodnoty	interakciách

BOD 7: VÝKONOVÝ ŠTANDARD

Výkonový štandard spočíva vo formulácii očakávaných výkonov študentov. Určuje, na akej úrovni má študent daný minimálny obsah učiva ovládať a čo má vykonať. Výkonový štandard je formulovaný v podobe operacionalizovaných cieľov (v našom prípade výsledkov vzdelávania) Jednotlivé úrovne výsledkov sú zamerané na kompetencie... rozvíjanie poznávacích schopností pamätať si, porozumieť ..., aplikovať, analyzovať, hodnotiť a ... tvoriť. Je požiadavkou na výstup zo stupňa vzdelania a zároveň požiadavkou na vstup do ďalšieho stupňa vzdelania. Popisuje produkt výučby, nie proces.

Výkonový štandard formulujeme vo forme oznamovacej vety v podobe:

študent (konštanta) + *sloveso* v tretej osobe nominatívu z dimenzie Kognitívnych (Afektívnych, Psychomotorických) procesov + *podstatné meno* v štvrtom páde nominatívu z dimenzie Vedomostí.

Príklad:

Výsledok vzdelávania: Študent si pamätá (najnižšia úroveň dimenzie Kognitívnych procesov) základné teórie (druhá úroveň dimenzie Vedomostí – koncepty). (pozri tabuľku 1)

Pomôckou pri definovaní výsledkov vzdelávania nám môžu byť taxonomické tabuľky uvedené v úvode tejto metodické príručky. Pre zjednodušenie sa budeme venovať len definovaniu výsledkov vzdelávania v dimenzii *Kognitívnych procesov*. Princíp je však rovnako aplikovateľný aj v dimenzii *Afektívnych* a *Psychomotorických* procesov.

Príkladom výsledkov vzdelávania, napr. pre vzdelávací blok *Psychológia osobnosti*, by mohli byť nasledovné:

výsledok 1: študent si pamätá (výkon) základné teórie osobnosti (obsah) (bunka A1 taxonomickej tabuľky 5),

výsledok 2: študent analyzuje (výkon) naučené informácie o teóriách osobnosti (obsah) (bunka A4 taxonomickej tabuľky 5) a klasifikuje (výkon) teórie osobnosti (obsah) (bunka B2 taxonomickej tabuľky 5).

Výsledky vzdelávania teda zohľadňujú obsahový štandard (popísaný v predchádzajúcom bode metodické príručky) a výkonový štandard v podobe konkrétnej činnosti, resp. uplatnenia psychických procesov (reprezentovaných slovesami).

Tabuľka 5 Ukážka taxonomickej tabuľky vzdelávacieho bloku *Psychológia osobnosti* v dimenzii *Kognitívnych procesov*

Dimenzia Vedomostí	Dimenzia Kognitívnych procesov					
	1. Pamätať si	2. Porozumieť	3. Aplikovať	4. Analyzovať	5. Hodnotiť	6. Tvoriť
A. Faktické vedomosti	výsledok 1			výsledok 2		
B. Konceptuálne vedomosti		výsledok 2				
C. Procedurálne vedomosti						
D. Metakognitívne vedomosti						

Existuje 24 hypoteticky obsaditeľných polí taxonomickej tabuľky (od bunky A1 po bunku D6). Výsledok vzdelávania môže sýtiť viac ako jednu bunku taxonomickej tabuľky. Avšak pri definovaní výkonového štandardu vzdelávacích blokov U3V nedefinujeme viac než 3 až 4 výsledky vzdelávania. Prakticky teda neexistuje vzdelávací blok, pri definovaní ktorého obsadíme všetky bunky taxonomickej tabuľky.

Aké slovesá sú vhodné na popis výkonu študenta podľa kategorizačných rámcov jednotlivých psychických procesov?

Pri *Kognitívnych procesoch* (Anderson, Krathwohl, 2001) sú odporúčané nasledovné slovesá:

Pamätať si

Rozpoznať: identifikuje

Spomenúť si: vybaví si

Porozumieť

Interpretovať: klarifikuje, parafrázuje, reprezentuje, preloží

Uviesť príklad: ilustruje, dosadí

Klasifikovať: kategorizuje, zaradí

Sumarizovať: abstrahuje, generalizuje

Usudzovať: odvodzuje, odhaduje, vkladá (slová) predpovedá

Porovnať: dáva do protikladu, páruje, rozdelí

Vysvetliť: vytvorí (model)

Aplikovať

Vykonať: uskutoční

Realizovať: použije

Analyzovať

Diferencovať: rozlíši, rozozná, sústredí sa, vyberie

Organizovať: nájde súvislosti, integruje, vysvetlí, rozloží, štrukturuje

Atribuovať: dekonštruuje

Hodnotiť

Kontrolovať: koordinuje, určí, monitoruje, testuje

Kritizovať: posudzuje

Tvoriť

Vyvíjať: predpokladá

Plánovať: dizajnuje
 Produkovať: konštruuje.

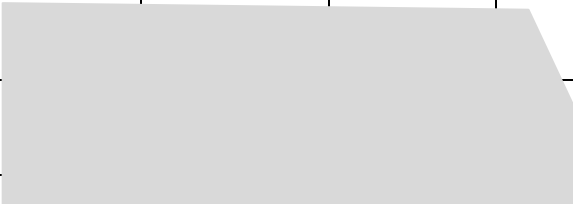
Pri *Afektívnych procesoch* sú odporúčané nasledovné slovesá:

Vnímať: akceptuje, všíma si, rozvíja, rozpoznáva
Reagovať: dokončí, prispôsobí sa, spolupracuje, hovorí, preveruje, odpovedá, počúva
Hodnotiť: akceptuje, obraňuje, zasväcuje (sa), stará sa, hľadá
Organizovať: stanoví, rozlíši, ukáže, zoradí, organizuje, systematizuje, zvažuje
Tvoriť: internalizuje, overuje.

Pri *Psychomotorických procesoch* sú odporúčané slovesá:

Pozorovať: rozpozná, rozlíši, dotkne sa, počuje, cíti
Pripraviť sa: pripraví sa, umiestni, usporiada
Imitovať: nasleduje, pokúša sa, napodobňuje, opakuje
Manipulovať: vykoná, urobí, dokončí, stvárni, fixuje, ukáže, koordinuje
Adaptovať: prispôsobí, integruje, rieši
Tvoriť: formuluje, mení, dizajnuje, prekonáva.

Tabuľka 6 Priebeh výsledkov vzdelávania korpusových predmetov bakalárskeho študijného programu

Dimenzia Vedomostí	Dimenzia kognitívnych procesov					
	1. Pamätať si	2. Porozumieť	3. Aplikovať	4. Analyzovať	5. Hodnotiť	6. Tvoriť
A. Faktické vedomosti						
B. Konceptuálne vedomosti						
C. Procedurálne vedomosti						
D. Metakognitívne vedomosti						

Na čo klásť dôraz pri tvorbe vzdelávacieho programu U3V? Bude postačovať, aby sme výsledky vzdelávania koncipovali v taxonomických tabuľkách vzdelávacích blokov skôr vľavo hore, tzn. že dôraz má byť kladený najmä na pamätanie, pochopenie

a aplikovanie faktov, konceptov a procedúr. Samozrejme, ide o rámcové vymedzenie. Definovanie výsledkov vzdelávania je plne v kompetencii učiteľa, ktorý definuje vzdelávací štandard predmetu. Spomínané vymedzenie by mohlo zhruba pokrývať túto oblasť taxonomických tabuliek (tabuľka 6).

BOD 8: METÓDY DOSIAHNUTIA VÝSLEDKOV VZDELÁVANIA

„Ako mám stanovené očakávané výsledky vzdelávania dosiahnuť? Aké prostriedky mám na to použiť?“ Vyučovacích a učebných metód je veľa a mnohé z nich je možné aplikovať pri dosahovaní rôznych cieľov, resp. výsledkov vzdelávania. Špeciálne pri vzdelávaní študentov U3V si nevystačíme iba s klasickou prednáškou. Preto v tabuľke 7 navrhujeme rámcové odporúčania pre použitie vyučovacích metód vzhľadom na cieľ a rozvíjanú oblasť. Uvedomujeme si, že odporúčanie nemá všeobecnú platnosť. Slúži skôr prvotnému zorientovaniu sa. Výber metódy je vždy závislý od obsahu predmetu, definovaného očakávaného výsledku, osobných preferencií učiteľa, potrieb študentov, atď.

BOD 9: SPÔSOB HODNOTENIA

Vzdelávacie bloky vzdelávacích programov U3V nie sú ukončené skúškou, či priebežným hodnotením. Študenti konkrétny vzdelávací blok absolvujú, čo im vyučujúci zapisujú do indexov. Vyučujú však môžu absolvovanie vzdelávacieho bloku podmieniť účasťou na hodinách, či aktivitou. Tieto podmienky majú byť transparentné a uvedené v tejto časti informačného listu.

Príklad:

Aktivita, viac ako 85%-ná účasť na hodinách.

BOD 10: LITERATÚRA

V prípade vzdelávacích blokov U3V nie je potrebné uvádzať povinnú literatúru, ktorú je potrebné naštudovať ako podmienku absolvovania vzdelávacieho bloku. Je však potrebné uviesť relevantné zdroje, ktoré danú problematiku sýtia. Najmä z toho dôvodu, že U3V je dobrovoľnou aktivitou, ktorá vychádza zo záujmu a potrieb ľudí, ktorí sa na dané štúdium prihlásili a existuje vysoká pravdepodobnosť, že sa budú chcieť s danou problematikou hlbšie oboznámiť.

Tabuľka 7 Najčastejšie používané metódy vo vzťahu k dimenziám revidovanej Bloomovej taxonómie

KD	Proces	Pamätať si	Porozumieť	Aplikovať	Analyzovať	Hodnotiť	Tvoriť
	Cieľ	získanie informácií	upevnenie informácií	systematizácia vedomostí	dekomponovanie	reflexia	produkcia
AD	Proces	Vnímať		Reagovať	Hodnotiť	Organizovať	Tvoriť
	Cieľ	uvedomenie		prepojenie	reflexia	harmonizácia	produkcia
PMD	Proces	Pozorovať	Pripraviť sa	Imitovať	Manipulovať	Adaptovať	Tvoriť
	Cieľ	uvedomenie	systematizácia	inštruovanie (sa)	prevedenie	harmonizácia	produkcia
Prevažujúca organizačná forma		Prednáška		Seminár, cvičenie			
Metóda	Výklad	X	X				
	Príkladovanie	X	X	X			
	Modelovanie	X	X	X			
	Kazuistika	X	X	X			
	Simulácia	X	X	X			
	Nácvik		X	X	X		
	Výmena rolí			X	X		
	Aktívne sociálne učenie			X	X	X	
	Projektovanie			X	X	X	X
	Riešenie problému			X	X	X	X
	Spätná väzba			X	X	X	X
	Mentoring			X	X	X	X
	Konzultácie			X	X	X	X

vysvetlivky: KD = kognitívna dimenzia; AD = afektívna dimenzia; PMD = psychomotorická dimenzia

Odporúčaná literatúra:

Verešová, M.- Čerešník, M. 2013. Výsledky vzdelávania a ich implementácia do študijných programov. Nitra: UKF. 94s., ISBN 978-80-558-0247-3.